KOMISIA EURÓPSKYCH SPOLOČENSTIEV

Brusel, 16.3.2005
KOM(2005) 94 v konečnom znení

OZNÁMENIE KOMISIE

Zelená kniha „Ako čeliť demografickým zmenám, nová solidarita medzi generáciami"

OZNÁMENIE KOMISIE

Zelená kniha „Ako čeliť demografickým zmenám, nová solidarita medzi generáciami"

Európa v súčasnosti zažíva demografické zmeny, ktoré svojim rozsahom a vážnosťou nemajú obdobu. V roku 2003 predstavoval prirodzený nárast v Európe len 0,04 % ročne; v nových členských štátoch s výnimkou Cypru a Malty tiež došlo k poklesu populácie. V mnohých krajinách sa prínos imigrácie stal základným zdrojom zabezpečenia rastu populácie. Miera pôrodnosti je všade pod hranicou obnovenia generácií (približne 2,1 dieťaťa na jednu ženu); v mnohých členských štátoch klesla dokonca pod 1,5 dieťaťa na jednu ženu.

Napriek tomu Európania nemajú taký počet detí, aký si želajú. Je to znakom mnohorakých prekážok, ktoré ovplyvňujú rozhodnutia párov, vrátane rastúcich ťažkostí spojených s dostupnosťou ubytovania.

Zároveň to značí o tom, že rodiny, ktorých štruktúry sú rozličné, ale ktoré tvoria základnú zložku európskej spoločnosti, nemajú možnosť existovať v prostredí, ktoré ich podnecuje k výchove viacerých detí. Ak chce Európa zvrátiť tendenciu demografického poklesu, rodiny by mali byť vo väčšej miere podporované štátnymi politikami, ktoré by ženám a mužom umožnili harmonicky spojiť rodinný a profesionálny život. Okrem toho by mala rodina aj naďalej dôležitú úlohu v solidarite medzi generáciami. Únia preto musí lepšie poznať situáciu rodín v rôznych členských štátoch, predovšetkým v oblasti zamestnanosti a príjmov rodín s jedným rodičom, dostupnosti ubytovania, sociálnych dávok a starostlivosti o starších ľudí.

Situácia je takáto: populácia Únie by mala narastať len mierne až do roku 2025 vďaka imigrácii, predtým, ako začne klesať[1]: 458 miliónov obyvateľov v roku 2005, 469,5 miliónov v roku 2025 (+ 2 %), potom 468,7 miliónov v roku 2030. Avšak 55 z 211 regiónov Európskej únie s 15 členskými štátmi už zaznamenalo pokles populácie v druhej polovici 90-tych rokov; rovnako to platí pre väčšinu regiónov nových členských štátov (35 z 55 regiónov) v dôsledku prirodzeného poklesu a čistej emigrácie[2].

Správa skupiny na vysokej úrovni vedenej pánom Wimom Kokom zdôraznila dôležitosť demografickej výzvy pre „lisabonskú stratégiu": starnutie by mohlo znížiť ročný „potenciálny rast" HNP v Európe z dnešných 2 - 2,25 % na 1,25 % v roku 2040. Rovnako by malo vplyv na podnikavosť a chuť našej spoločnosti preberať iniciatívu.

Aby sme zareagovali na túto výzvu, je nevyhnutné implementovať rozhodným spôsobom lisabonskú agendu, dávajúc dôraz na politiky zamerané na silnejšiu účasť na zamestnanosti – najmä v niektorých skupinách populácie, akými sú napr. ženy, mladí a starší ľudia, na inováciu a na zvyšovanie produktivity.

Rovnako je potrebné pokračovať v modernizácii systémov sociálnej starostlivosti, najmä dôchodkových systémov, aby sa tak zabezpečila ich finančná a sociálna životaschopnosť, a aby tak mohli riešiť účinky demografického starnutia.

Únia už niekoľko rokov rozvíja politiky,[3] ktoré prispievajú k lepšej anticipácii týchto zmien[4], a nové iniciatívy ako *Zelená kniha o prístupe Spoločenstva k riadeniu hospodárskej migrácie*, ktoré prispievajú k pokroku v tejto diskusii.

---

1 Predpokladaný demografický vývoj, Eurostat, predbežné výsledky – december 2004.
2 Regióny NUTS 2. *Zdroj : Tretia správa o kohézii,* február 2004.
3 Pozri prílohu 1.

Tieto demografické zmeny sú výsledkom troch základných tendencií:

- **Stále predlžovanie života.** Je to výsledok značného pokroku v oblasti zdravia a kvality života v prospech Európanov: život v dobrom zdraví sa nepretržite predlžuje. Pokrok by mal pokračovať, pričom sa zmenšia rozdiely medzi životnosťou mužov a žien. Štyri generácie už teraz môžu súčasne žiť v jednej rodine, ale sú mobilnejšie a vždy nežijú spolu ako kedysi.

- Nárast počtu osôb, ktoré patria do **generácií osôb starších ako 60 rokov,** bude citeľný až do roku 2030, keď z detí „baby-boomu" budú „seniori".

- **Pretrvávajúca nízka pôrodnosť**. Generácie „baby-boomu" mali menej detí ako predchádzajúce generácie. Mnohé faktory vysvetľujú túto nízku pôrodnosť: problémy s profesionálnym začlenením, nedostatok bývania a vysoké náklady na bývanie, vyšší vek rodičov pri narodení prvého dieťaťa, odlišné voľby, pokiaľ ide o štúdium, či profesionálny a rodinný život. Úroveň pôrodnosti je takmer všade pod prahom obnovenia generácií. V niektorých krajinách na juhu a východe Európy je dokonca nižšia ako 1,3 dieťaťa na jednu ženu.

V spoločnosti taktiež nastávajú výrazné zmeny v štruktúre: vyvíjajú sa rodinné štruktúry; je viac „starnúcich pracujúcich" (55 - 64), seniorov (65 - 79), veľmi starých osôb (80 a viac), menej detí, mladých ľudí a dospelých vo veku, keď môžu pracovať. Prechody medzi rôznymi obdobiami života sú komplexnejšie: to je prípad najmä mladých ľudí, ktorí prekonávajú niektoré životné etapy neskôr (ukončenie štúdia, nástup do zamestnania, prvé dieťa).

Štátne, európske a vnútroštátne politiky musia zohľadniť tieto demografické zmeny. To je cieľom prípravnej akcie Európskeho parlamentu z roku 2004[5]: je zameraná na lepšie zohľadnenie vplyvu demografických zmien na všetky politiky, ktorých sa to týka. V čoraz väčšom počte členských štátov sa už táto adaptácia stala politickou prioritou. V snahe kompenzovať predpokladaný pokles populácie v produktívnom veku Únia podporuje vyššiu účasť na zamestnanosti, najmä žien a starších pracujúcich, podporuje investíciu do „ľudského kapitálu" a zvyšovanie produktivity vďaka hospodárskym reformám a snahe o výskum a inováciu. Treba však vynaložiť dodatočné úsilie v oblasti profesionálneho začlenenia mladých ľudí a podporovania profesionálnej dráhy, ktorá sa stala „nelineárnou", a teda strieda sa v nej zamestnanosť, štúdium, nezamestnanosť, rekvalifikácia alebo zvýšenie odbornosti.

V kontexte novej sociálnej agendy Únie je potrebné prehĺbiť diskusiu a zároveň rešpektovať príslušné právomoci na rôznych úrovniach riadenia: **mnohé otázky, ktoré súvisia s demografickými zmenami, závisia výlučne od členských štátov alebo od právomoci ich regionálnych orgánov alebo sociálnych partnerov. Zároveň sú to však otázky spoločného záujmu, na ktoré musia v súčasnosti všetky členské štáty naliehavo reagovať.**

Miera celkovej demografickej závislosti[6] sa zvýši zo 49 % v roku 2005 na 66 % v roku 2030. Bude potrebné nielen dosiahnuť, ale aj prekonať cieľ lisabonskej stratégie – miera zamestnanosti 70 % - v snahe kompenzovať očakávaný pokles populácie v produktívnom veku: účasť na zamestnanosti by mala byť vyššia a vek skončenia činnosti by sa mal naďalej zvyšovať. Bude potrebné zhodnotiť a prerokovať možnosti kompenzácie najviac negatívnych dôsledkov tohto vývoja.

---

4 K Európe za všetky veky - KOM(1999) 221 z 25.5.1999; Odpoveď Európy na starnutie svetovej populácie - KOM(2002) 143 z 18.3.2002.

5 Rozpočtová položka 20 04 01, Ú. v. EÚ L 53, zväzok 47, 23.2.2004, strana II/1281.

6 Správa o populácii od 0 do 14 rokov a viac ako 65 rokov a o populácii od 15 do 64 rokov.

Domnievate sa, že by v tomto smere bolo vhodné rozvíjať úvahy o demografickom vývoji a riešení jeho následkov na európskej úrovni?

Ak áno, aké by mali byť ciele týchto úvah, a ktorých politických oblastí sa to podľa vás týka?

1. VÝZVY EURÓPSKEJ DEMOGRAFIE

V celej Európe sú tri príčiny starnutia, ale za rôznych podmienok, ktoré možno zhrnúť takto[7]:

- **Únia už nemá „demografický motor".** Členské štáty, z ktorých populácie nebude ubúdať pred rokom 2050, majú veľmi obmedzenú váhu. Medzi piatimi najľudnatejšími členskými štátmi by iba britská a francúzska populácia mali vzrásť v rokoch 2005 a 2050 (+ 8 % a + 9,6 %)[8]. Populácia začne klesať približne pred rokom 2015 a v niektorých prípadoch by mal byť pokles vyšší ako 10 % alebo 15 % do roku 2050.

- **Imigrácia** v poslednom čase zmiernila nedostatok pôrodnosti vo veľkom počte krajín.

- Situácia **kandidátskych krajín** zdôrazňuje demografické kontrasty. Predpoklady týkajúce sa Bulharska a Rumunska poukazujú na negatívny vývoj (-21 % a -11 % do roku 2030), ako aj predpoklady OSN pre Chorvátsko (-19 %). Naopak, turecká populácia by sa mala v rokoch 2005 a 2030 zvýšiť o viac ako 19 miliónov (+25%).

Základná osnova Eurostatu, EU25 (v zátvorkách, v tisíckach)	*2005-2050*	*2005-2010*	*2010-2030*	*2030-2050*
Celková populácia	**-2,1% (-9642)**	**+1,2% (+5444)**	**+1,1% (+4980)**	**-4,3% (-20066)**
Deti (0 - 14)	-19,4% (-14415)	-3,2% (-2391)	-8,9% (-6411)	-8,6% (-5612)
Mládež (15 - 24)	-25,0% (-14441)	-4,3% (-2488)	-12,3% (-6815)	-10,6% (-5139)
Mladí dospelí (25 - 39)	-25,8% (-25683)	-4,1% (-4037)	-16,0% (-15271)	-8,0% (-6375)
Dospelí (40 - 54)	-19,5% (-19125)	+4,2% (+4170)	-10,0% (-10267)	-14,1% (-13027)
Starší pracujúci (55 - 64)	+8,7% (+4538)	+9,6% (+5024)	+15,5% (+8832)	-14,1% (-9318)
„Seniori" (65 - 79)	+44,1% (+25458)	+3,4% (+1938)	+37,4% (+22301)	+1,5% (+1219)
Veľmi staré osoby (80 a viac)	+180,5% (+34026)	+17,1% (+3229)	+57,1% (+12610)	+52,4% (18187)

Tieto tendencie sú súčasťou širšieho rámca: vo všetkých regiónoch sveta nastane starnutie v priebehu tohto storočia. Počet obyvateľov nášho hlavného partnera, Spojených štátov, sa v rokoch 2000 až 2025[9] zvýši o 25,6 %. Napríklad v Číne bude rýchle, s poklesom populácie od roku 2025. Na rozdiel od Číny, v „susedstve" Európy, v Afrike a na Strednom Východe, dôjde k starnutiu oveľa neskôr: populácia je omnoho mladšia, s priemerným vekom 20 rokov alebo menej, oproti veku viac ako 35 rokov v Európe.

1.1 Výzva slabej pôrodnosti

V tomto kontexte je nízka pôrodnosť výzvou pre politické orgány. V dejinách sme ešte nikdy nevideli „rast bez kolísky". Posilnenie produktivity, najmä prostredníctvom prístupu k celoživotnému vzdelávaniu a zvýšenie účasti na zamestnanosti, najmä vytváraním skutočného európskeho trhu práce a prostredníctvom väčšej pracovnej mobility, sú dve hlavné hybné páky, ktorými sa jej má čeliť. Existujú ďalšie dve: pôrodnosť a imigrácia.

---

7 Pozri prílohu 2.

8 V ES by mal v rokoch 2005 až 2030 nastať nárast o 5,7 % a v rokoch 2005 až 2050 pokles o 0,8 %.

9 Predpoklady OSN, 2002.

Európania majú takú pôrodnosť, ktorá nezabezpečuje obnovovanie generácií. Prieskumy tiež ukazujú rozdiel, ktorý existuje v počte detí, ktorý by Európania chceli mať a v počte detí, ktorý majú v skutočnosti[10]: 2,3 dieťaťa oproti 1, 5. Svedčí to o tom, že keby existovali vhodné mechanizmy, ktoré by párom umožnili mať taký počet detí, aký si želajú, miera pôrodnosti by sa mohla zvýšiť, aj keď sa želaná veľkosť rodiny v jednotlivých členských štátoch značne líši.

Skutočne, tlak, ktorý dolieha na osobné voľby: neskorý alebo nestabilný prístup k zamestnaniu, nákladné bývanie, nedostatok podnecujúcich opatrení (rodinné prídavky, rodičovské dovolenky, ponuka opatery detí, rovnaké odmeňovanie za prácu). Tieto opatrenia môžu mať v skutočnosti pozitívny vplyv na pôrodnosť, pričom zároveň umožňujú zvýšiť zamestnanosť, najmä žien, ako to dokazujú niektoré krajiny. Počas „Eurobarometra" v roku 2004 však 84 % opýtaných mužov vyhlásilo, že si nebrali rodičovskú dovolenku alebo nemali záujem tak spraviť, aj keď boli o svojich právach informovaní.

Únia už dlhé roky vynakladá významné úsilie na dosiahnutie rovnosti medzi mužmi a ženami. Okrem toho rozvinula koordináciu vnútroštátnych politík sociálnej starostlivosti.

Ako by lepšie zladenie profesionálneho a súkromného života mohlo pomôcť vyriešiť problémy spojené s demografickým starnutím?

Ako možno podporiť vyrovnanejšie rozdelenie domácich a rodinných povinností medzi mužmi a ženami?

Je potrebné spájať poskytovanie niektorých služieb alebo výhod (dovolenky,…) s rovnakou deľbou medzi obidvoma pohlaviami? Ako primerane odmeniť obidvoch rodičov, ktorí sa podieľajú na rodičovskej dovolenke?

Ako väčšmi podnietiť ponuku štruktúr štátnej správy, ako aj podnikov na starostlivosť detí (jasle, materské školy, atď.) a starostlivosť o starých ľudí?

Môže nižšia DPH uplatnená na služby starostlivosti o deti a starších ľudí prispieť k ich rozvoju?

Ako umožniť rodičom, najmä mladým párom, prístup na trh práce, odpovedať na ich potreby profesionálneho rastu a mať taký počet detí, aký si želajú?

1.2. Možný príspevok imigrácie

Mimoeurópska imigrácia by mohla prispieť ku kompenzácii poklesu populácie od súčasnosti až do roku 2025, aj keď sama ako taká nemôže vyriešiť všetky problémy, ktoré prináša starnutie alebo nahradiť hospodárske reformy. Ako pripomína posledná *zelená kniha* Komisie[11], dôležitejšie migračné toky by sa mohli stať čoraz viac potrebnými na uspokojovanie potrieb pracovnej sily a na zabezpečenie prosperity Európy. Vzhľadom na demografickú situáciu v Európe a jej geografické prostredie bude táto ekonomická imigrácia z veľkej časti aj osídľovacou imigráciou. To vyžaduje zabezpečenie účinnej a transparentnej správy prijímania štátnych príslušníkov tretích štátov a vytvorenie proaktívnych politík integrácie a rovností šancí, ktoré vytvárajú rovnováhu medzi právami a povinnosťami migrujúcich a spoločností, ktoré ich prijímajú[12]. Voľba uchýliť sa vo väčšej miere k imigrácii s cieľom reagovať na demografické starnutie musí byť predmetom diskusie na vnútroštátnej a európskej úrovni, ako aj diskusie s krajinami pôvodu.

---

10 *Správa skupiny na vysokej úrovni o budúcnosti sociálnej politiky v rozšírenej Európskej únii*, máj 2004.

11 KOM(2004) 811, 11. 1 2005.

12 Oznámenie Komisie o imigrácii, integrácii a zamestnanosti - KOM(2003) 336.

Európska rada v Solúne v júni 2003 zdôraznila, že „politika EÚ vo veci integrácie [imigrantov] by mala prispievať k odpovedi na nové demografické a hospodárske výzvy, s ktorými sa v súčasnosti EÚ stretáva." To je diskusia, ktorú otvorila *zelená kniha* prijatá v januári minulého roku.

Do akej miery môže imigrácia kompenzovať niektoré negatívne vplyvy demografického starnutia?

Aké politiky môžu vzniknúť v snahe integrovať migrujúcich, najmä mladých ľudí?

Aký môže byť prínos nástrojov Spoločenstva, najmä legislatívneho rámca proti diskriminácii, štrukturálnych fondov a stratégie zamestnanosti?

2. NOVÁ SOLIDARITA MEDZI GENERÁCIAMI

Demografické zmeny vytvárajú v súčasnosti novú spoločnosť a od roku 2010 sa tieto zmeny zrýchlia: čoraz menej mladých ľudí a dospelých, čoraz viac „starnúcich pracujúcich", dôchodcov a veľmi starých osôb. Naše spoločnosti budú musieť nájsť nové cesty, aby sa zhodnotil potenciál rastu, ktorý predstavujú mladé generácie a starší občania. Všetci aktéri budú musieť prispieť k týmto zmenám: bude sa musieť rozvinúť nová solidarita medzi generáciami, vytvorená na základe vzájomnej podpory a prenosu kompetencií a skúseností. Má k tomu prispieť Európska iniciatíva pre mládež navrhnutá Komisiou v jej oznámení o revízii v polčase „lisabonskej stratégie".

2.1. Lepšie integrované mladé generácie

Deti a mladí ľudia musia vystriedať generácie, ktoré sú početnejšie ako oni. Samozrejme, úroveň ich vzdelania je značne vyššia ako úroveň vzdelania ich predkov: takto v EÚ-15 malo približne 28 % 25 až 34-ročných v roku 2003 vyššiu úroveň vzdelania oproti iba 16 % 55 až 64-ročných. To umožňuje predpokladať vyššiu úroveň produktivity a schopnosť adaptácie ako v prípade predchádzajúcich generácií. Únia si však musí uvedomiť, že jej mládež sa stáva vzácnym zdrojom, ktorý sa v dostatočnej miere nezhodnocuje. V skutočnosti však mladí ľudia narážajú na integračné ťažkosti:

- Miera nezamestnanosti osôb mladších ako 25 rokov predstavovala 17,9 % v decembri 2004 a 7,7 % v prípade osôb starších ako 25 rokov.

- Mladí ľudia sú zvlášť vystavení „riziku chudoby"[13]: v prípade 16 až 24-ročných 19 %, oproti 12 % 25 až 64-ročných[14]. Tento pomer je zároveň vyšší ako pomer, ktorý možno pozorovať u osôb starších ako 65 rokov (17 %). Aj deti sú citlivé voči tomuto riziku, najmä deti z rodín iba s jedným rodičom.

- Mladí ľudia sú niekedy konfrontovaní s diskrimináciou na základe veku a nedostatku pracovných skúseností, ktorá sa niekedy spája s ďalšími faktormi, ako je rod, sociálny pôvod alebo rasa, ktoré sú rovnako prekážkami ich integrácie do aktívneho života a do spoločnosti.

- Kvalifikácia, ktorú poskytuje škola, nezodpovedá vždy požiadavkám spoločnosti, pokiaľ ide o vedomosti, a miera zlyhania v škole je ešte stále znepokojujúca. V roku 2002 opustilo bez kvalifikácie školu približne 16,5 % mladých ľudí vo veku 18 až 24 rokov. Príčiny sú určite rozmanité. Opatrenia na podporu rodín a ich detí v školskom veku spojené s modernizáciou vzdelávacích systémov by mali prispieť k oslabeniu tohto fenoménu.

---

[13] To znamená príjem nižší ako 60 % čistého priemerného príjmu.

[14] Pozri Spoločná správa o začlenení: http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_fr.htm.

- Deti sú naviac tiež vystavené rizikám chudoby: ide o 19 % mladých ľudí mladších ako 15 rokov. Tieto riziká sú vážnejšie v prípade detí, ktoré žijú v rodinách s jedným rodičom. Jedným z dôsledkov je predčasný odchod zo školy, ktorý by mohol zo strednodobého hľadiska ešte viac zvýšiť riziká chudoby, ktoré existujú u mladých ľudí.

Vzdelávací systém bude preto konfrontovaný s veľkou výzvou: naďalej zvyšovať úroveň základného vzdelania, ale ponúknuť pružnejšie možnosti. Napríklad, mladí ľudia by viac menili zameranie vzdelávania počas štúdií, zamestnanie a ďalšie vzdelávanie v snahe prispôsobiť sa potrebám hospodárstva. Budú musieť väčšmi využívať aj možnosti diaľkového štúdia.

Starnutie neznamená, že problémy s nezamestnanosťou a integráciou sa vyriešia automaticky. Sociálni partneri, školský systém, orgány verejnej moci, miestni aktéri budú musieť uvažovať nad tým, ako zlepšiť proces začlenenia, ako aj nad diskrimináciou, ktorá môže postihnúť mladých ľudí

Stanovili sa európske ciele vo veci prevencie dlhodobej nezamestnanosti mladých ľudí, boja proti zlyhaniu v škole a hodnotenia úrovne základného vzdelania. Štrukturálne fondy prispievajú k dosiahnutiu týchto cieľov v praxi.

Ako môžu politiky Spoločenstva väčšmi prispieť k boju proti chudobe detí a rodín s jedným rodičom a obmedziť riziko chudoby a vylúčenia mladých ľudí?

Ako zlepšiť kvalitu systémov základného vzdelania a vzdelávania dospelých? Ako môže prispieť neformálne vzdelávanie a dobrovoľnícka činnosť? Ako môžu pomôcť štrukturálne fondy a nástroje na dosiahnutie lepšieho prístupu k spoločnosti založenej na vedomostiach?

Ako zlepšiť prechod medzi školou a profesionálnym životom a kvalitu zamestnania mladých ľudí? Akú úlohu by pritom zohrával sociálny dialóg? Aký by mohol byť prínos dialógu s občianskou spoločnosťou, najmä s organizáciami mládeže?

Aká solidarita sa môže rozvíjať medzi mladými ľuďmi a staršími osobami?

2.2. Globálny prístup k „cyklu aktívneho života“

Od roku 2005 by mal počet „mladých dospelých“ (vo veku 25 až 39 rokov) zaznamenať pokles, ktorý sa po roku 2010 výrazne zrýchli (-16 % v rokoch 2010 až 2030). Úbytok ľudí vo vekovej kategórii 40 až 54 rokov začne v roku 2010. Paralelne počet osôb starších ako 55 rokov vzrastie o 9,6 % v rokoch 2005 až 2010 a o 15,5 % v rokoch 2010 až 2030, predtým, ako aj ich začne výrazne ubúdať. Spoločnosti sa budú musieť viac oprieť o skúsenosti a kvalifikáciu takzvaných „starnúcich“ pracovníkov a zároveň aktívne pripravovať osoby mladšie ako 55 rokov, aby nahradili tieto generácie. Napriek istému pokroku však miera zamestnanosti osôb starších ako 55 rokov – 40,2 % v roku 2003, teda približne 20,5 miliónov osôb v zamestnaní – zostáva hlboko pod európskym cieľom zamestnanosti 50 %.

Aktívni mladí ľudia si môžu želať mať viac času na deti a venovať viac času práci v inej etape svojho života. Demografické zmeny tak môžu prispieť k dosiahnutiu novej organizácie práce, ktorá bude adaptabilnejšia a flexibilnejšia. Technické výdobytky ponúkajú príležitosť na zlepšenie harmonického spojenia rodinného a profesionálneho života.

Kvalita zamestnaní a pracovného prostredia tiež výrazne prispeje k udržaniu sa v práci, pričom sa obmedzí riziko úrazov a zlepší zdravotný stav pracujúcich, najmä starších. Anticipácia reštrukturalizácií prispeje k lepšiemu riadeniu cyklu aktívneho života. Je potrebné podnecovať napredovanie v prístupoch a v boji proti diskriminácii.

S cieľom podporiť prechod k spoločnosti založenej na vedomostiach politiky Spoločenstva podporujú modernizáciu organizácie práce, definíciu stratégií celoživotného vzdelávania, kvalitu pracovného

prostredia a „aktívneho starnutia“, najmä zvýšenie priemerného veku odchodu z trhu práce. Demografické zmeny posilňujú význam týchto politík a zároveň vznikajú nové otázky:

Ako zmodernizovať organizáciu práce tak, aby sa zohľadnili konkrétne potreby každej vekovej skupiny? Ako uľahčiť integráciu mladých párov do aktívneho života a priniesť im vyváženosť medzi flexibilitou a istotou pri výchove malých detí, pri vzdelávaní sa a prispôsobovaní ich kompetencií požiadavkám trhu práce? Ako umožniť starším ľuďom, aby mohli viac pracovať?

Ako prispôsobiť organizáciu práce novej deľbe medzi generáciami, s menej mladými ľuďmi a viac so „starými pracovníkmi“ v podniku?

Ako môžu rôzni aktéri Únie, najmä sociálny dialóg a občianska spoločnosť, prispieť k riešeniu týchto problémov?

2.3. Nové miesto pre „seniorov”

Počet „seniorov“ (65 až 79 rokov) sa výrazne zvýši po roku 2010 a približne až do roku 2030 (+ 37,4 %). Seniori budú aj aktívnejší, pretože budú zdravší, ak budú naďalej pokračovať súčasné tendencie. Budú aj lepšie zabezpečení: vo vzrastajúcom rozmere si vytvoria kompletné dôchodky a budú mať vyššie úspory ako ich predchodcovia, ale aj ako ich deti.

„Seniori“ z niektorých krajín sa čoraz častejšie rozhodujú pre presťahovanie sa do iného regiónu alebo do inej krajiny: mobilita nie je skutočnosťou len mladých ľudí alebo aktívnych ľudí. Ich spotrebiteľské smerovanie sa orientuje na nové tovary a služby. Chcú sa aktívne zapájať do spoločenského života: vo verejnom sektore je ich úloha už výrazná. Budú môcť pokračovať v profesionálnej činnosti alebo kombinovať prácu na čiastočný úväzok a dôchodok ako v Spojených štátoch. Miera aktivity osôb vo veku 65 až 74 rokov je v Únii 5,6 % (v roku 2003), oproti 18,5 % v USA. Niektorí chcú pomáhať svojim deťom a vnukom a postupne previesť svoj majetok na mladšie generácie.

Európska koordinácia reforiem dôchodkového systému podporuje pružný prechod medzi aktívnym životom a dôchodkom.

Je potrebné ešte určiť zákonný vek odchodu do dôchodku, alebo umožniť pružný a postupný dôchodok?

Ako umožniť účasť „seniorov“ na hospodárskom a sociálnom živote, najmä vďaka kumulácii platu a dôchodku, na nových formách zamestnania (čiastočný úväzok, zastupovanie) alebo na iných formách finančných podnetov?

Ako rozvíjať činnosti zamestnávaním „seniorov“ vo verejnom sektore združení a sociálnej ekonómie?

Ako sprevádzať mobilitu dôchodcov medzi členskými štátmi, najmä vo veci sociálnej starostlivosti a zdravotnej starostlivosti?

Ako investovať do zdravia a prevencie, aby sa Európania aj naďalej dožívali dlhého veku v dobrom zdraví?

2.4. Solidarita s veľmi starými osobami

Vďaka sústavnému zvyšovaniu priemerného veku sa v našich spoločnostiach výrazne zvyšuje počet veľmi starých osôb (80 a viac): + 17,1 % v rokoch 2005 až 2010, + 57,1 % v rokoch 2010 až 2030. Približne by ich malo byť 34,7 miliónov, oproti asi 18,8 miliónom dnes. Pomer osamotených sa zvýši, najmä ovdovených žien, čo vyplýva z rozdielu v životnosti oboch pohlaví. Úroveň starobných dôchodkov žien je výrazne nižšia ako dôchodok mužov. Kariéra žien je kratšia a platy počas zamestnanosti nižšie.

Rodiny sa nebudú môcť samotné rozhodnúť o starostlivosti o tieto osoby, či už sú závislé, alebo samostatné. Pokrok, ktorý sa dosiahol v zdravotnom stave súčasných mladších generácií, umožňuje, samozrejme, predpokladať, že budúce veľmi staré osoby zostanú čoraz dlhšie samostatné a budú chcieť zostať vo svojom bydlisku. „Náročná“ starostlivosť sa čoraz väčšmi sústredí na koniec života. Bude však aj viac osôb ako dnes, ktoré budú potrebovať plnú starostlivosť vzhľadom na nesamostatnosť.

V obidvoch prípadoch bude potrebná primeraná starostlivosť, ktorú v súčasnosti v mnohých krajinách poskytuje rodina, a to najmä žena. Ženy sa však čoraz väčšmi podieľajú na zamestnaní. Navyše, viac detí, ktoré dosiahli dospelosť, žije ďaleko od rodičov.

Rodinám bude treba poskytnúť väčšiu podporu ako v súčasnosti. To je úlohou sociálnych služieb a sietí solidarity a starostlivosti v obciach.

Koordinácia vnútroštátnych politík sociálnej starostlivosti by sa mala rozšíriť na dlhodobú starostlivosť o staré osoby v roku 2006. Ako by mohla prispieť k riadeniu demografických zmien?

Bude potrebné rozlišovať medzi starobnými dôchodkami a príspevkami na samostatnosť?

Ako vyškoliť potrebný personál a ponúknuť kvalitné zamestnania v odvetví, ktoré sa často vyznačuje nízkymi platmi a kvalifikáciou?

Ako rovnomerne rozdeliť starostlivosť o „vysoký vek” medzi rodinami, sociálnymi službami a inštitúciami?

Ako pomôcť rodinám? Ako podporiť siete okamžitej starostlivosti?

Ako zredukovať nerovnosť medzi mužmi a ženami v dôchodkovom veku?

Ako využívať nové technológie na podporovanie starších ľudí?

3. ZÁVER: AKÁ ÚLOHA VYPLÝVA PRE ÚNIU?

Pri čelení demografickým zmenám by Európa mala sledovať tri hlavné priority:

- **Objaviť cestu demografického rastu. Musíme si položiť dve jednoduché otázky: akú dôležitosť prisudzujeme deťom? Želáme si dať rodinám v akejkoľvek ich podobe také miesto v európskej spoločnosti, aké im prináleží?** Vďaka rezolútnemu využívaniu lisabonskej agendy (modernizácia systémov sociálnej starostlivosti, zvýšenie zamestnanosti žien a starnúcich pracujúcich), novátorské opatrenia na podporu pôrodnosti a regulovaný prínos imigrácie. Európa môže vytvoriť nové príležitosti pre investície, spotrebu a vytváranie bohatstva.

- **Dbať na rovnováhu medzi generáciami** v deľbe času počas celého života, v rozdelení výsledkov rastu a v deľbe potrieb financovania spojených s dôchodkami a so zdravím.

- **Vytvoriť nový prechod medzi vekmi**. Mladí ľudia narážajú na pretrvávajúce ťažkosti so začlenením sa do práce. Narastajúci počet „mladých dôchodcov“ má záujem podieľať sa na sociálnom a ekonomickom živote. Štúdium sa predlžuje a „aktívni mladí ľudia“ chcú mať čas na deti. Tento vývoj posúva hranice a prechod medzi aktívnosťou a neaktívnosťou.

Mala by Únia podporovať výmeny a pravidelnú analýzu, napríklad raz za rok, demografických zmien a ich vplyvu na spoločnosť a politiky?

Majú finančné nástroje Únie – najmä štrukturálne fondy – väčšmi zohľadniť tieto zmeny a ako?

Ako by európska koordinácia politík zamestnanosti a sociálnej starostlivosti mohla lepšie integrovať dôležitý rozmer demografických zmien?

Ako môže európsky sociálny dialóg prispieť k lepšiemu riadeniu demografických zmien? Aká môže byť úloha občianskej spoločnosti a dialógu s mladými ľuďmi?

Ako integrovať rozmer demografickej zmeny do všetkých vnútorných a vonkajších politík Únie?

Komisia bude v júli 2005 organizovať konferenciu, na ktorej sa stretnú všetci zainteresovaní aktéri a ktorá umožní pristúpiť k rôznym otázkam nastoleným v tejto „zelenej knihe“. Cieľom tejto konferencie a zelenej knihy je urobiť súhrn najlepších postupov členských štátov a ďalších aktérov. Táto diskusia by mohla rovnako prispieť k Európskej iniciatíve pre mládež, ktorá bola navrhnutá v priebežnom hodnotení lisabonskej stratégie[15].

4. AKO SA ZAPOJIŤ DO DISKUSIE ?

Verejná diskusia začína 1. marca a končí 1. júla 2005.

Vyplňte príslušný formulár, ktorý nájdete na internetovej stránke Európskej komisie:

http://europa.eu.int/yourvoice/consultations/index_fr.htm.

Všetky údaje fyzických osôb sú utajené. Organizácie sa musia identifikovať.

Použite príslušný formulár v elektronickej forme, čo zjednoduší spracovanie Vášho názoru v rámci diskusie.

Písomný príspevok zasielajte na adresu:

Livre vert « Changements démographiques » / Zelená kniha „Demografické zmeny“
DG EMPL/E/1 / GR EMPL/E/1
J-27 01/122

Commission européenne / Európska komisia

B-1049 Bruxelles / B-1049 Brusel

[15] Na zasadnutí Rady 21. februára 2005 odsúhlasili ministri pre mládež pomenovanie „Európsky pakt pre mládež“.

PRÍLOHA 1

Mnohé politiky Spoločenstva sa už niekoľko rokov podieľajú na anticipovaní demografických zmien:

- Európska stratégia zamestnanosti, ako aj politika školstva a odborného vzdelávania už niekoľko rokov umožňujú mobilizovať politiky a aktérov v prospech boja proti školskému zlyhaniu a zvyšovaniu úrovne základného vzdelania mladých ľudí[16], ale aj podpory „aktívneho starnutia“, postupného zvyšovania priemerného veku odchodu z trhu práce[17] a zvyšovania kvality zamestnania. Aj tu je Únia ešte ďaleko od vytýčených cieľov.

- Reforma systémov sociálnej starostlivosti. Spoločné ciele v reforme dôchodkových systémov prijaté v roku 2001 vyzývajú k solidarite medzi generáciami a k udržaniu rovnováhy medzi dôchodcami a aktívnymi ľuďmi. Rozšírenie koordinácie vnútroštátnych politík vo veci zdravotnej starostlivosti a dlhodobej starostlivosti o starých ľudí umožní rozvinúť tento prístup. Európska stratégia pre sociálne začlenenie stanovila ciele v boji proti chudobe detí a rodín.

- Dodržiavanie zásady rovnosti mužov a žien a zohľadnenie tejto zásady vo všetkých politikách Únie („gender mainstreaming”). Opatrenia podporujúce zladenie profesionálneho a súkromného života hrajú hlavnú úlohu vo zvyšovaní zamestnanosti. Napríklad Európska rada na zasadaní v Barcelone v roku 2002 vyzvala členské štáty rozvíjať štruktúry starostlivosti o deti. Sociálny dialóg uzatvoril dohody vo veci rodičovskej dovolenky a čiastočného úväzku, ktoré sa implementovali prostredníctvom smerníc. Napriek tomuto pokroku nie sú výsledky vždy uspokojujúce, ako to dokazuje nízke využitie rodičovského voľna mužmi a pretrvávanie prekážok, ktoré obmedzujú prístup žien ku kvalitnému zamestnaniu.

- Boj proti diskriminácii. Od roku 2000 pokrýva legislatívny rámec každý prípad diskriminácie v zamestnaní a podporuje rozmanitosť.

- „Hlavné orientácie hospodárskej politiky“ vyzývajú k posilneniu trvalého rastu pri znižovaní štátneho dlhu vedením zdravých politík. Multilaterálny dohľad nad využívaním Všeobecných usmernení pre hospodársku politiku a Paktu stability a rastu zahŕňa prácu hodnotenia udržateľnosti verejných financií. Práce vykonáva Výbor pre hospodársku politiku s cieľom posúdiť strednodobý a dlhodobý hospodársky a rozpočtový vplyv starnutia.

- Spoločný postup imigračných politík sa rozvíja už niekoľko rokov, a to aj v oblasti ekonomickej imigrácie.

- Sociálny fond ako podporný nástroj stratégie zamestnanosti a Európsky fond regionálneho rozvoja podporujú rozvoj štruktúr starostlivosti o deti a lepší prístup podnikov k otázke veku zamestnancov.

- Rámcový výskumný program podporuje množstvo projektov zameraných na starnutie a demografické zmeny týkajúcich sa najmä klinických výskumov chorôb súvisiacich s vysokým vekom a dopadov na zdravotnícke systémy. Rámcový program umožňuje tiež uskutočnenie perspektívnych štúdií o demografických vývojoch v Európe.

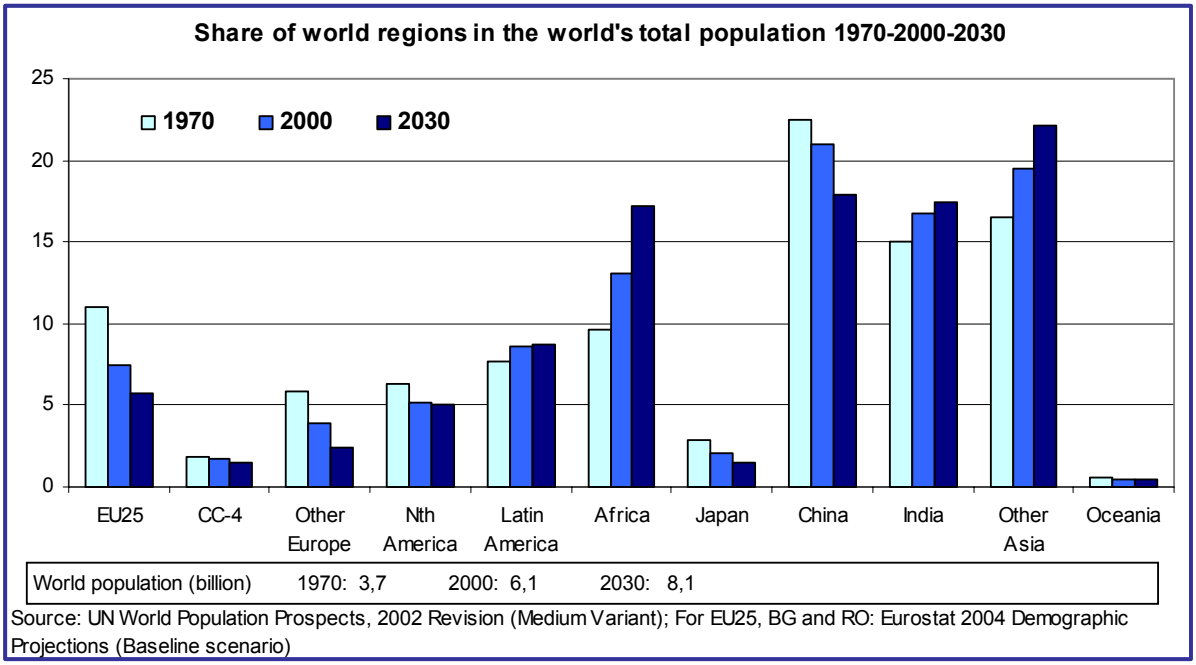
[16] Usmernenie 4, rozhodnutie Rady z 22. júla 2003 (Ú. v. EÚ L 197 z 5.8.2003, s. 13).

[17] Usmernenie 5.

PRÍLOHA 2

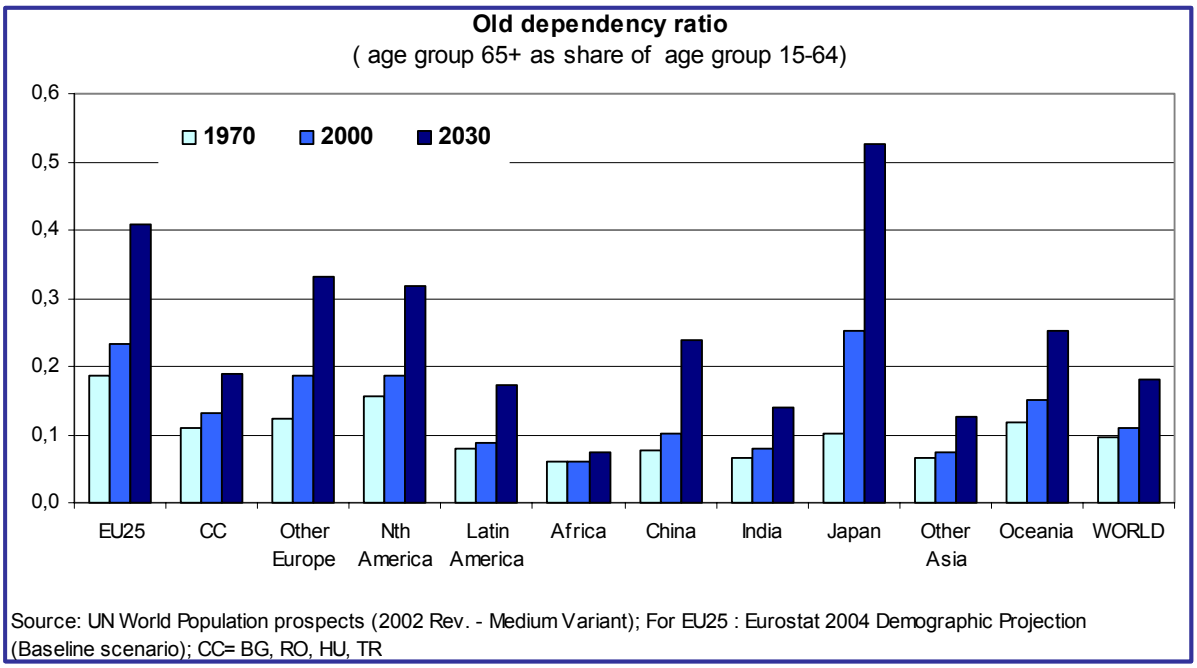
Graph 1: the European Union in the world 13
Graph 2: old age dependency 14
Graph 3: share of the youngest and the oldest in the European population 15
Graph 4: the ageing of the European population 16
Graph 5: size of the youngest (15-24) and oldest (55-64) working age groups 17
Graph 6: change in the median and average age in the EU-25 1950-2050 18
Graph 7: ageing patterns across the Union 19
Graph 8: trends in fertility 20
Graph 9:fertility trends in the EU between 1960 and 2003 21
Graph 10 & 11: trends in life expectancy at birth 22
Graphs 12 & 13: life expectancy at the age of 60 (1960-2002) 23
Graph 14: trends in net migration 24

GRAPH 1: THE EUROPEAN UNION IN THE WORLD

Graph 1 shows that the share of the EU-25 in world population between 2000-2030 is likely to fall from 12 to 6%. Other regions are also affected. Africa is likely to become one of the new giants. The shares of India and Other Asia are also expected to rise. The increasing demographic size of these other regions could diminish Europe's influence in the world.

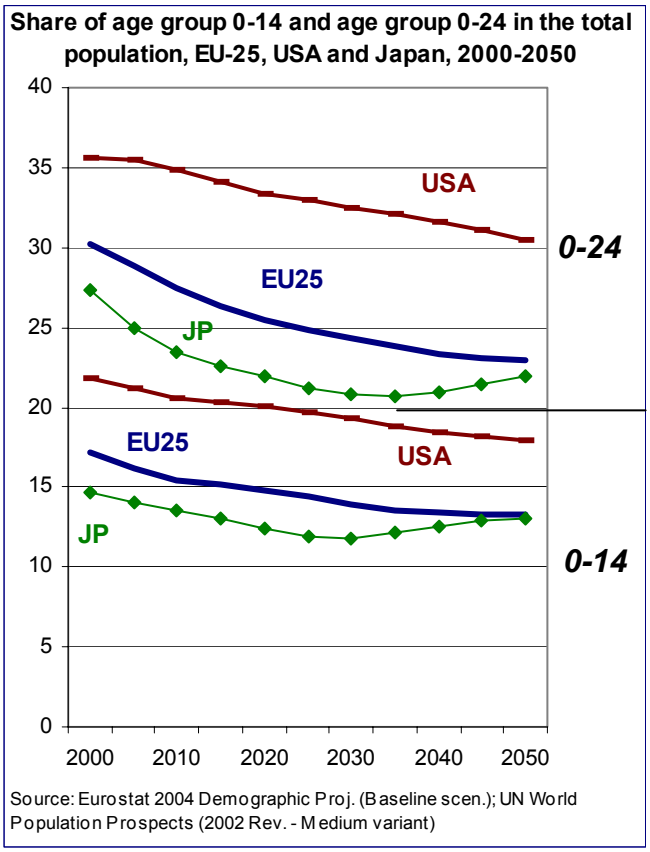
GRAPH 2: OLD AGE DEPENDENCY

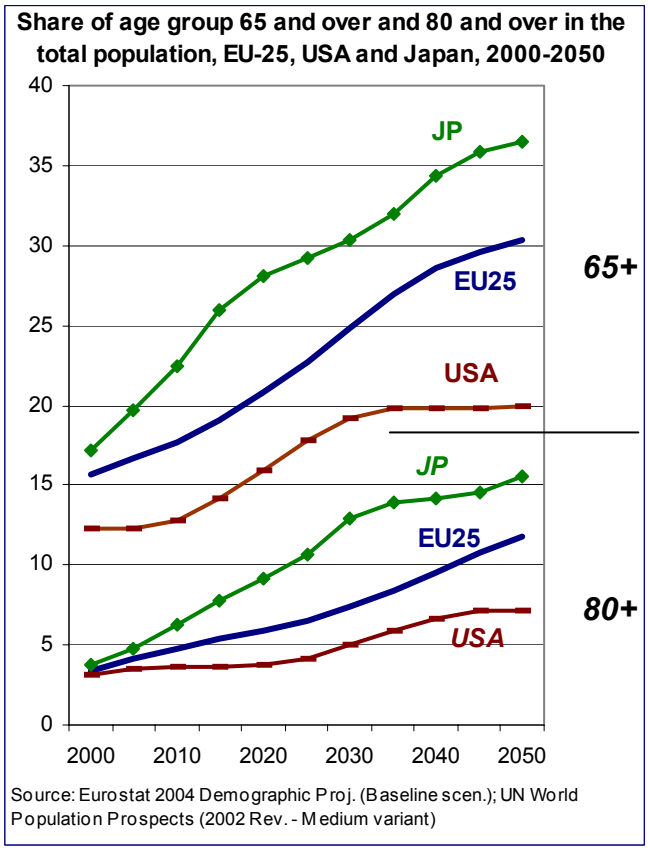

Source: UN World Population prospects (2002 Rev. - Medium Variant); For EU25 : Eurostat 2004 Demographic Projection (Baseline scenario); CC= BG, RO, HU, TR

Graph 2 shows that old age dependency is going to be a global challenge over the next three decades with the exception of Africa. The pressure is going to be the highest in Japan and Europe. This means that the problem does not only exist in EU-25 and that all developed regions of the world are forced to redesign their policies and institutional arrangements in order to resolve the problems associated with ageing.

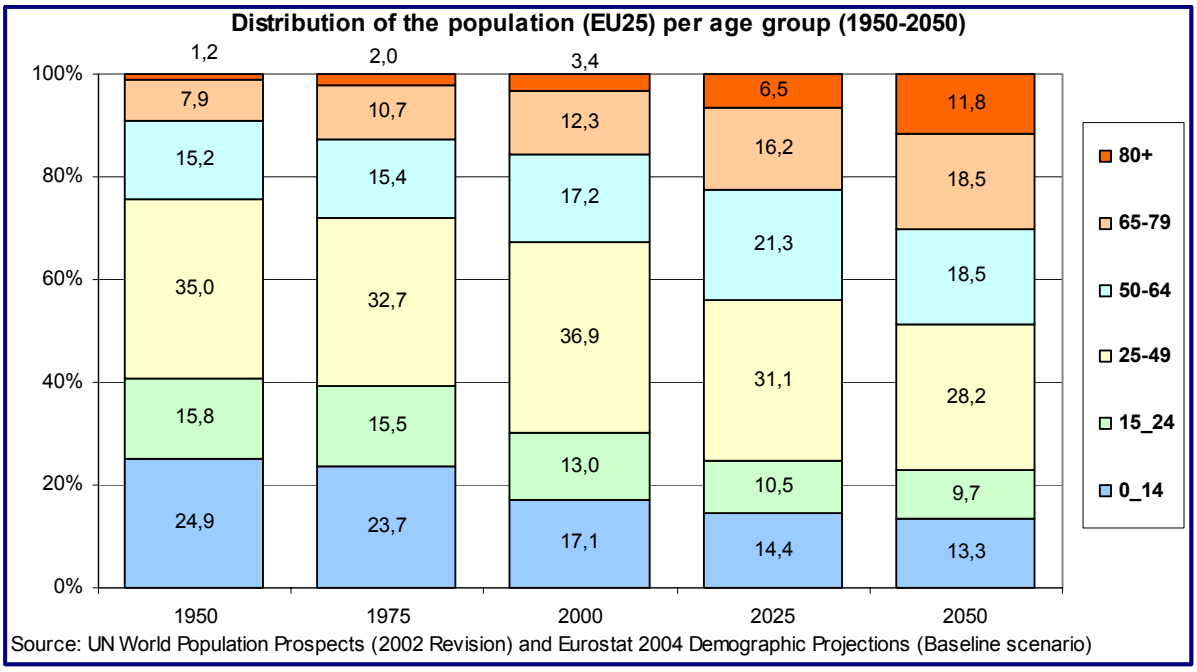
GRAPH 3: SHARE OF THE YOUNGEST AND THE OLDEST IN THE EUROPEAN POPULATION

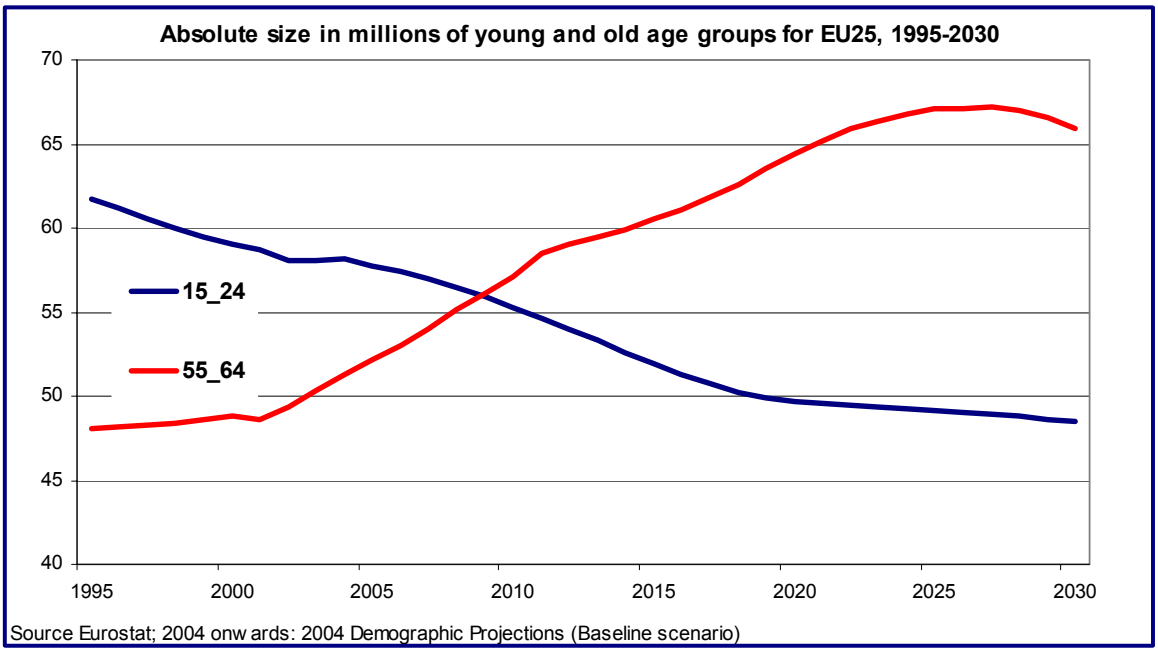
Graph 3 presents the shares of the two youngest and the two oldest age groups between 2000-2050 for Japan, USA and EU-25. In all three cases an important decline in the share of younger cohorts is observed while the share of the older cohorts has increased. The main implication of these trends is that the overall demand for care will increasingly have to shift from the young to the elderly. The only way to cope with this potentially huge increase in demand from old age groups is to develop *active ageing* policies.

GRAPH 4: THE AGEING OF THE EUROPEAN POPULATION

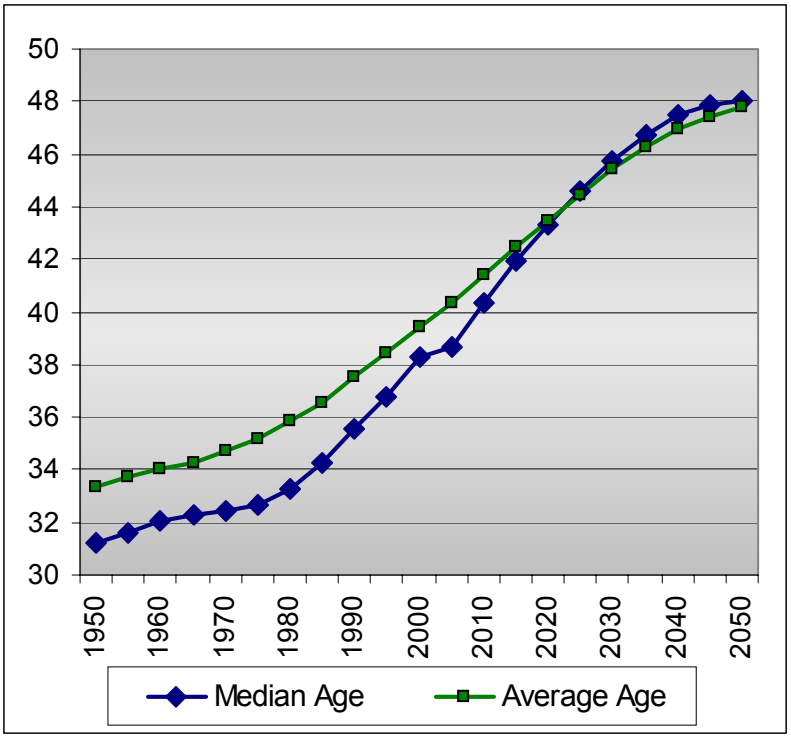
Graph 4 shows that ageing is having an important effect on the age structure of the European population. As the baby boom generation moves through the age pyramid, older cohorts become more numerous than the younger ones. The total EU-25 population has grown from 350 million in 1950, to 418 million in 1975 to 450 million in 2000. In 2025, population is expected to grow to 470 million persons but after this, it is likely to decrease to 449 million in 2050. In other words, it will take two more decades before ageing starts to have a negative effect on the absolute size of the population. On the other hand the effect of ageing on the age composition comes at much earlier stage and is therefore of much importance for the labour market and the health and long-term care sector.

GRAPH 5: SIZE OF THE YOUNGEST (15-24) AND OLDEST (55-64) WORKING AGE GROUPS

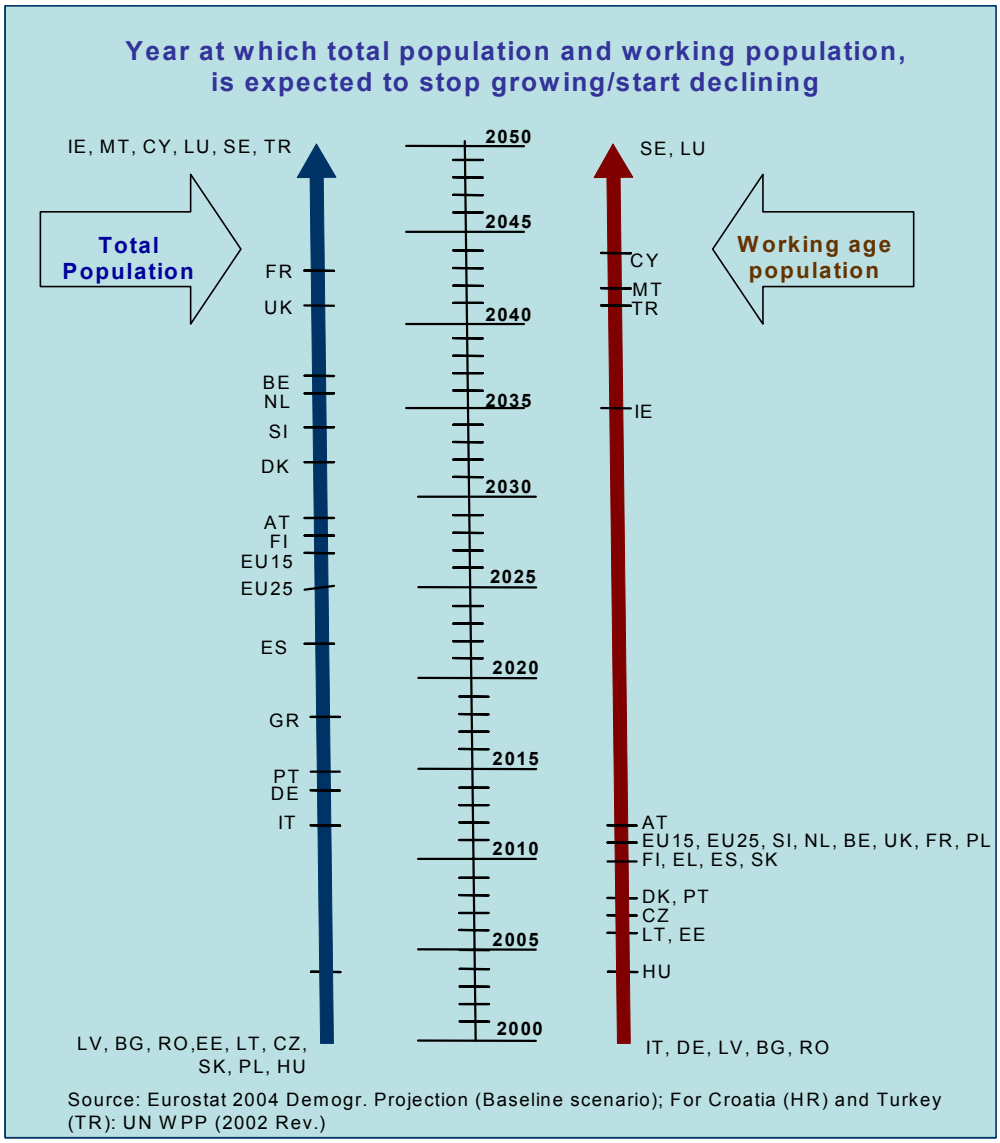

Graph 5 shows that around 2009 the size of the youngest cohort of the working age population will dive below the size of the oldest cohort. In 2050 there are expected to be 66 million persons of 55-64 and only 48 million of 15-24. This means that the working age population will start declining soon after 2010 and that the labour market will increasingly have to rely on older workers. The graph illustrates that it has become very urgent to improve the employability of our older workers in order to prepare our labour markets for the onset of ageing.

GRAPH 6: CHANGE IN THE MEDIAN AND AVERAGE AGE IN THE EU-25 1950-2050

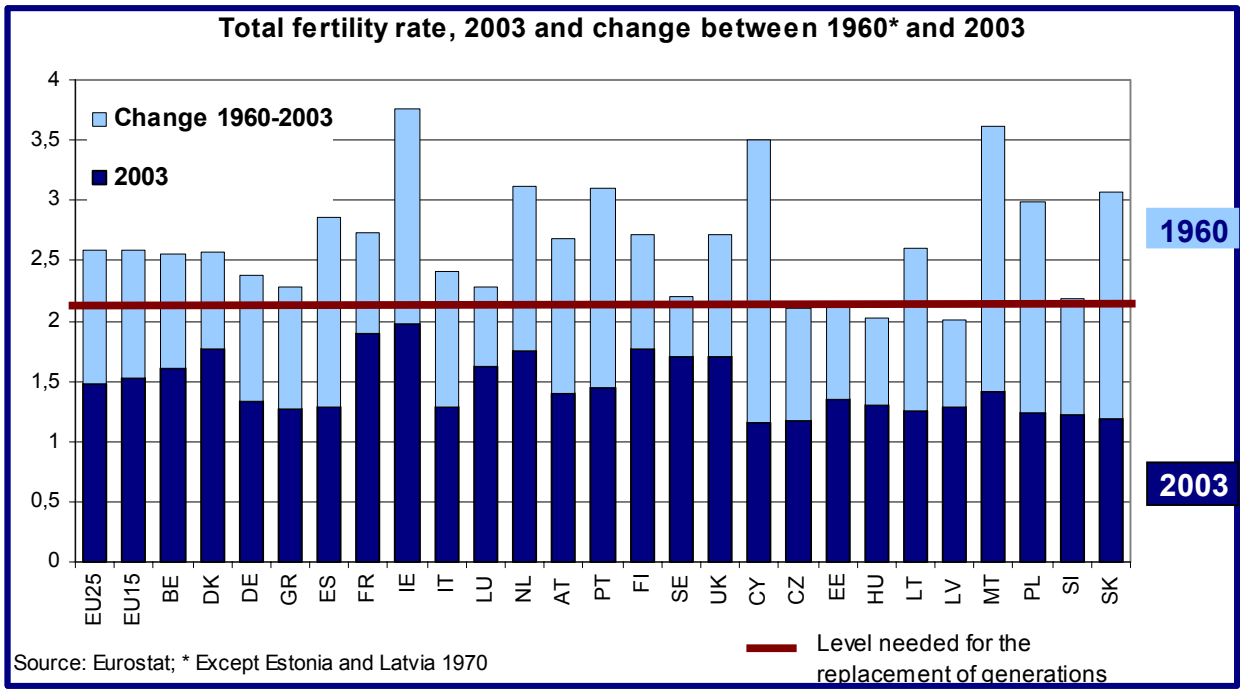

GRAPH 7: AGEING PATTERNS ACROSS THE UNION

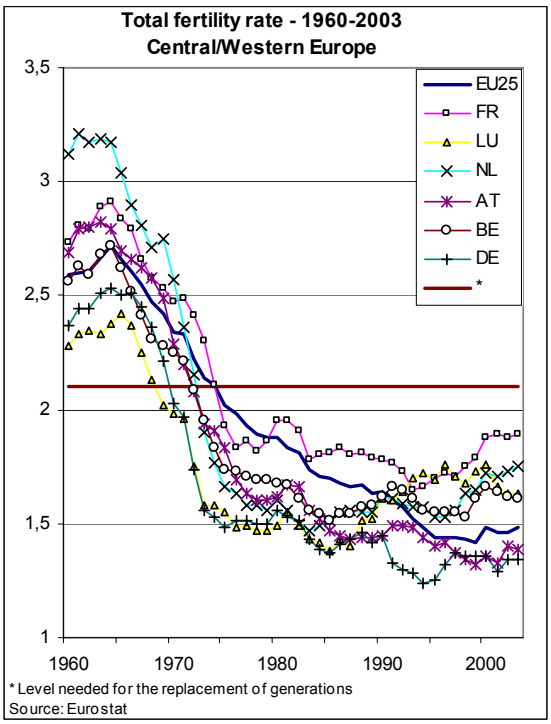
The pattern of ageing is different across the Union. Graph 7 shows on a timeline the years at which the total population and the working age population in each of the Member States are expected to stop growing and start declining. All Member States will have to deal with ageing challenge but not at the same time and not to the same degree. The decline in the total population of the EU-25 is expected by 2025 and it will be preceded by a decline in the population of working age starting already in 2011.

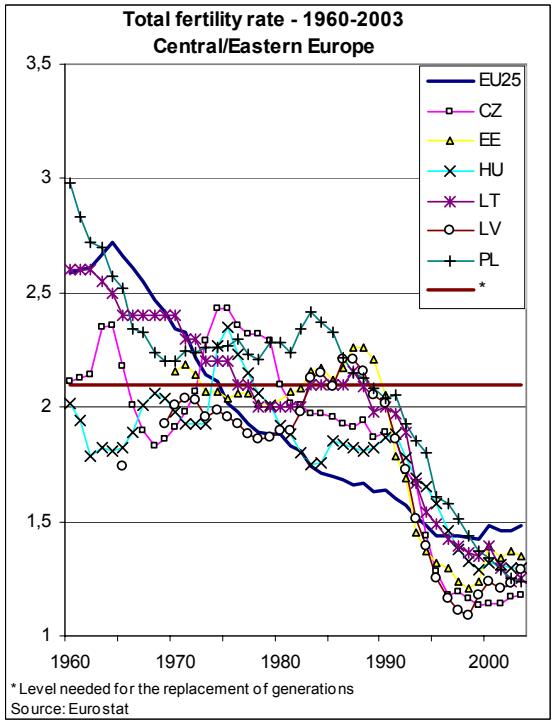
GRAPH 8: TRENDS IN FERTILITY

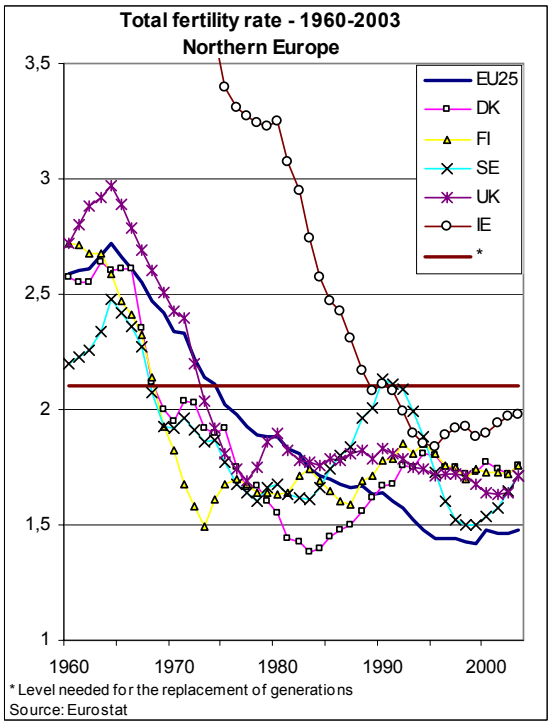

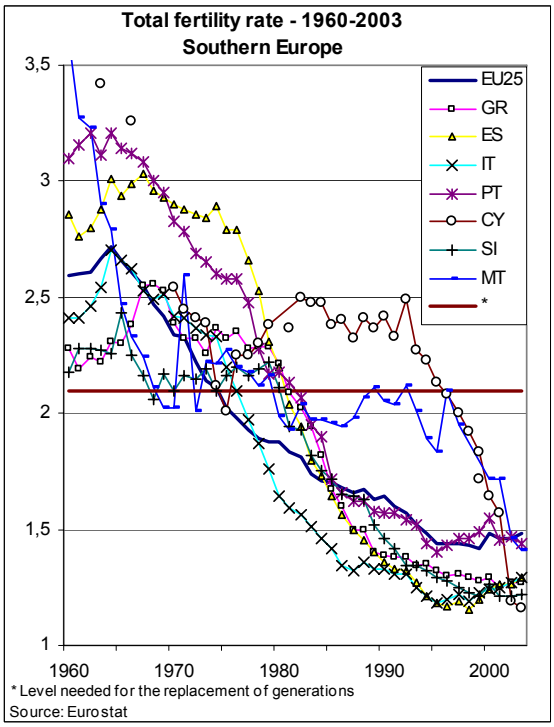
Graph 8 shows that in 1960 fertility in almost all Member States laid above the replacement level of 2.1 with a high margin, while today (2003) the rate has almost everywhere dropped well below replacement levels. What is also striking is the present gap in fertility between some of the new Member States and the rest of the EU. Most demographers expect that a catch up towards the average level in the EU-15 will be the most likely scenario.

GRAPH 9: FERTILITY TRENDS IN THE EU BETWEEN 1960 AND 2003

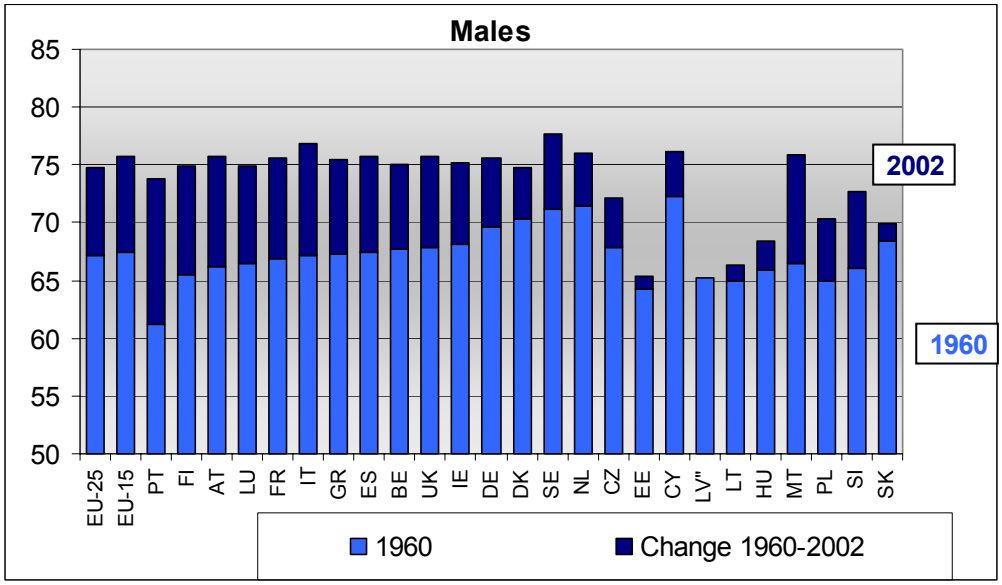

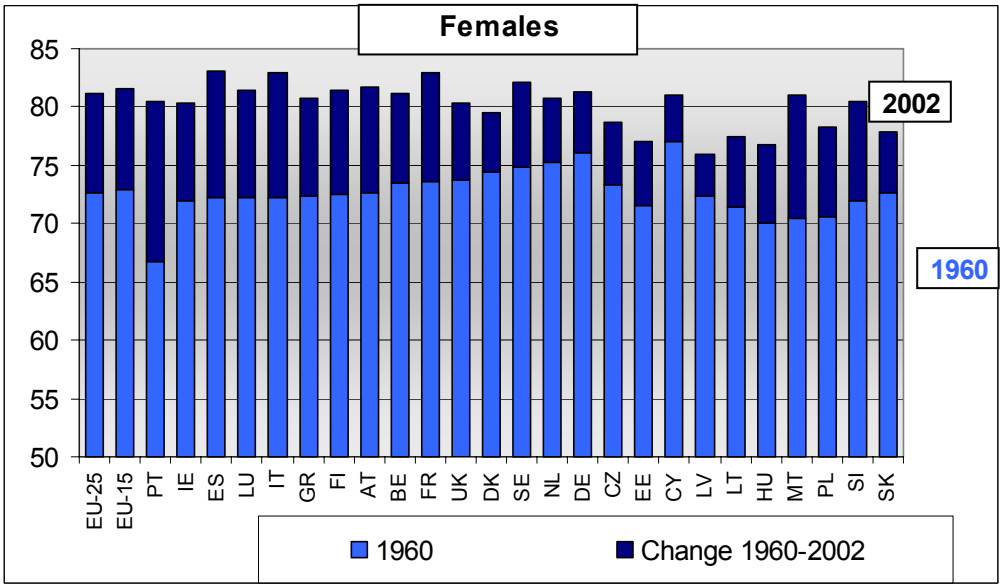

Graph 9 shows the different patterns of fertility decline in Europe. The drop in fertility took place firstly in Northern and Western Europe, and was followed by Southern Europe with almost a 10 year delay and with a 20 year delay for Central Europe. Despite these time lags fertility in Southern and Central Europe is today lower than in Western and Northern Europe. This means that the various parts of the EU are basically following the same transition albeit with important phase differences.

GRAPH 10 & 11: TRENDS IN LIFE EXPECTANCY AT BIRTH

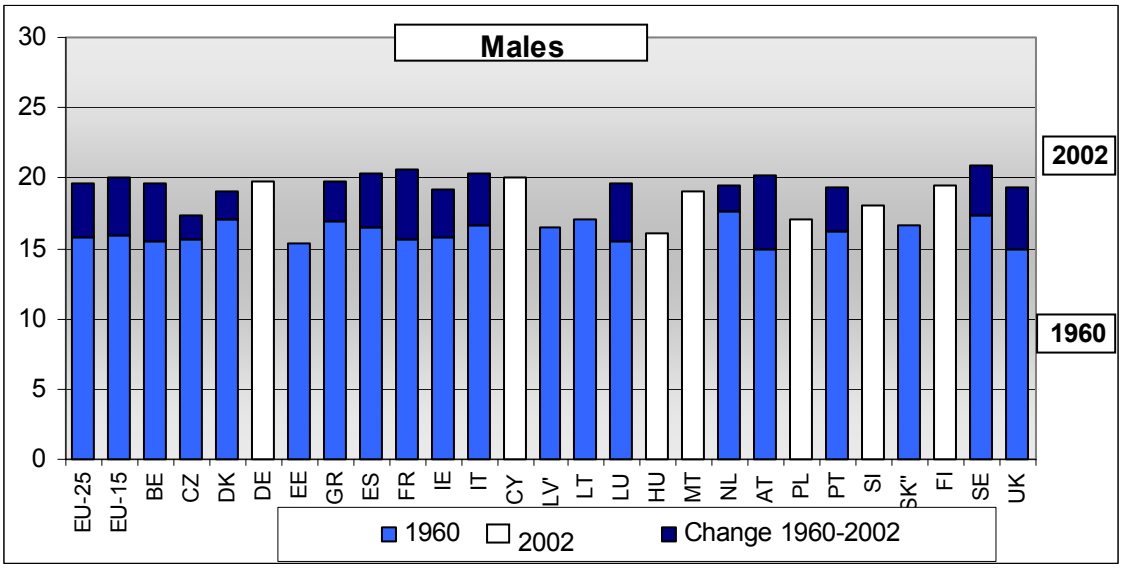

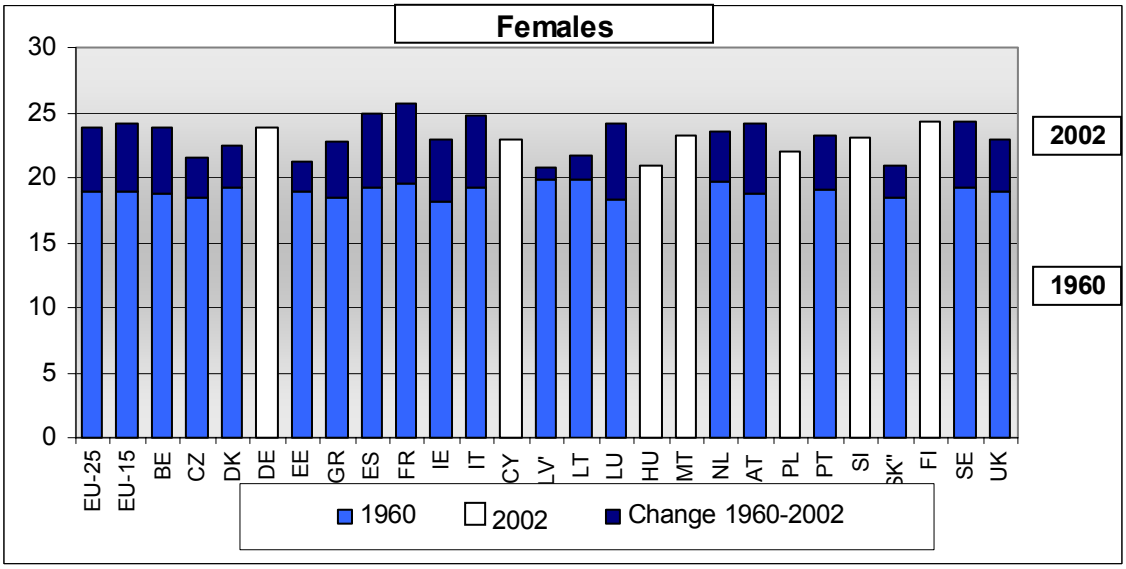
Source: Eurostat

Important gains in life expectancy have been realised between 1960 and 2002, with the exception of men in the Baltic States. The graphs also show that the average life expectancy of women is 6 years higher than that of men. For the future, demographers expect that the difference in life expectancy between men and women will narrow and that life expectancy of men in the Baltic States will within a few decades improve towards the EU. The increase in life expectancies is the result of drops in the mortality of all age groups and is not limited to the very old.

GRAPHS 12 & 13: LIFE EXPECTANCY AT THE AGE OF 60 (1960-2002)[18]

LV: decrease from 16,5 in 1970 tp 15,2 in 2002
SK: decrease from 16,6 in 1960 to 16,4 in 2002
Source: Eurostat

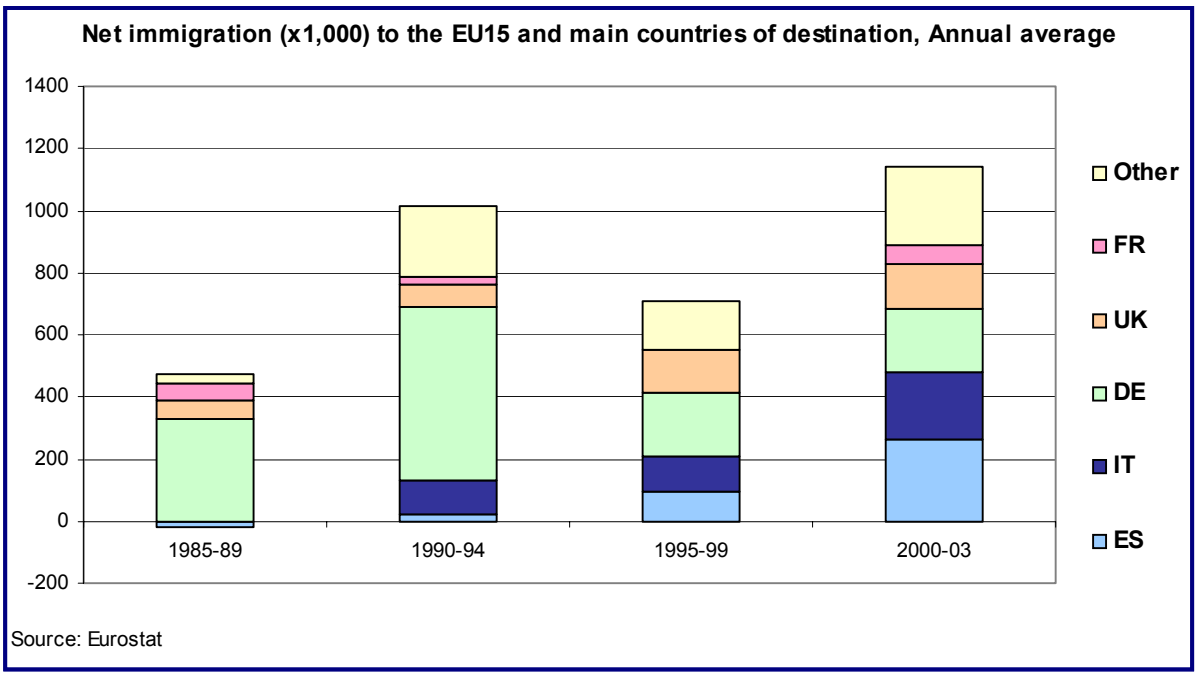

According to graphs 12 and 13, life expectancy at the age of 60 between 1960 and 2002 has increased almost everywhere, except for men in Latvia and Slovakia. The differences at the age of 60 are smaller than at birth for both men and women. It is also clear that during this period the gap in life expectancy between men and women has further increased. Nevertheless the new baseline projection assumes that this gap, measured in terms of life at expectance at birth, will start to shrink from 6.3 years in 2002 to 5.2 in 2050.

[18] No 1960 figures exist for DE, CY, HU, MT, SI and FI.

GRAPH 14: TRENDS IN NET MIGRATION

Graph 14 demonstrates the growing importance of migration as a source of population growth. Furthermore, without migration our total population would have already started to decline. To the extent that migrants have higher fertility rates than the indigenous population, migration may boost the natural increase.

Graph 14 also shows that in the past, Germany was always a favourite destination of migrants who often came from Eastern Europe. However, its position has recently been taken over by the UK, Italy and Spain. A large share of the recent migrants to Spain comes from Southern America whilst the UK and Ireland are also popular destinations for migrants coming from Asia. A large share of migration comes about as a result of family reunification.